

Gyászfehér falak, visszafelé fo

TARJÁN TAMÁS

Az előadás kezdetén magnetofonhang emlékeztet arra, hogy Gáli József Szabadsághegy című drámáját 1956. október 6-án mutatták be a József Attila Színházban. Rajk László és mártírtársai újratemetésének napján. Meglepetésként és demonstrációként hatott, hogy este Nagy Imre is helyet foglalt a harmadik sorban.

Az idei öszön ötvenéves társulatnak egykor a harmadik premiere volt ez (különben az első évadban csak komédiát, operettet játszottak). Az erősen kritikai hangvételű alkotás alig került fel a repertoárra, a történelem forgószele már le is parancsolta onnan. Az egyébként mind-

össze huszonhat éves, de 1951 óta már József Attila-díjas író, Gáli Józsefet ellenforradalmárnak bélyegezve letartóztatták, halálra ítélték. Kegyelemből tizenöt évi börtönre változtatott büntetéséből 1961. április 4-én, amnesztiával szabadult. Bár a céhbüneliek és az olvasók szűkebb köre mindig is számon tartotta tehetségét, 1981-ben bekövetkezett haláláig már kevéssé tudott visszafordulni az irodalmi életbe.

Nemes, okos gesztus a jubiláló színháztól, hogy 2006. október 6-án Darvasi László Gáli drámája nyomán írott színművét, a Szabadság-hegyet tűzte műsorra. Csupán egy kötőjel lenne a különbség? Természetesen nem. Másrészt viszont – a látszat szerint – még annyi sem.

A darab a klasszikus testvérek-konfliktus jegyében bontja ki valóságfeltáró társadalomképét. A régi is, az új is. A három Boglár fiú közül a legidősebb, a miniszter Boglár Péter közvetve vétkes abban, hogy a legkisebbet (a párttitkárt) bebörtönözték. A középső testvér, a gyárigazgató Boglár András hosszas habozás után, pozíciója kockáztatásával próbálna cselekedni öccsük kiszabadításáért. Anyjuk, a munkásmozgalmat mártírjának özvegye egy ideig mit sem sejt a helyzetről. Jani a nagy Szovjetunióban van – áltatják. Aztán a szabadság-hegyi villában a felgyorsuló események rányitják a Mama szemét a valóságra. Szembesül a tényekkel, szembesül szembesülő fiaival.

Gáli drámája 1954. május elsején, a felvonulási seregszemle délutánjától

rohanó órákban zajlik. Darvasié ugyan-csak ezen a dramaturgiaiailag kitűnően választott napon – valamint 1988 tavaszán. Az átírás, újraírás nem korlátozó-dik erre, de lényege a közelmúltba iktatott, folytató-ellenpontosító kiegészítés.

Az író, Darvasi László és a rendező, Léner Péter Duró Győző dramaturggal karöltve azon fáradozott, hogy a mármár jelenbe nyújtó képsor ne idegen testként ékelődjék az időbontással osztott eredeti cselekménybe. Törekvésük részsikerét a nagy időtáv is magyarázza. 1954 és 1988 túl messze esik egymástól ahhoz, hogy ugyanazon szereplők teljes garnitúrája mindkét metszetben hiánytalan drámai aktivitást fejthessen ki valamiképp. Akár egyikük a mi-

nap bekövetkezett halálával. (Más ígéretes „1956-os” színműveket is foglyul ejtett e kelepce. Például Bartis Attila Anyám, Kleopátráját.) Léner úgy igyekezett orvosolni a szinte orvosolhatatlan nehézségeket, hogy kis-sé víziószűrőre, a jövő egy lehetőségévé formázta a színpadi 1988-at. Az öregítő maszkírozás helyett dicséretesen beérte

a hajviseletek jelzéseivel, a mozgások lassításával. Segítségére volt a temetést követő családi tor borzongató miliője, Vágó Nelly jelmezeinek általános feketéje. A fiatalok (Péter és András gyermekei) tovább zilálják az életrajzi képleteket. Kérdéseikkel, elszánásaikkal reménytelen tegnapi és mai sémák közt kapkodnak színpadi levegőért.

Hajdan az alapidarabról és Benedek Árpád rendezéséről is szóródtak a vélemények. B. Nagy László „Tavaszkodó irodalmunk egyik első fecskéjét” vélte felfedezni. **Eörsi István** a „legjobb esetben: helyzetjelentés” kifejezéssel illetve a látottakat. (Később is visszatekintett a színműre, faggatta saját egykori énjét és véleményét. A vele közel egykorú Gálival nevezetes „melyikünk hal meg előbb...?” fogadást kötött. Mindketten arra tettek, hogy – nem a másik. A fogadást **Eörsi** veszítette el.) A Mamát játszó Gobbi Hilda összhangzó dicsérete volt a premier kétségtelen pozitívuma. Régi előadásképeket nézve, kritikai híradásokat olvasgatva az a benyomásunk támad: Léner valószínűleg a tudatosan muzeális, tisztelgő színre vitel és a frissebb interpretálás kettőshangzatát tervezte el, de munkája az előbbi felé billen, s a Szabadság-hegy mégsem igazán lett Szabadság-hegy. A mostani díszlet – Horgas Péter terve – ugyan sok-

kal levegősebb az 1956-osnál, de funkcionálisan nem simul a játék alá. Mász-kálnak benne, máskor meg nem férnek el. Az ablakok, ajtók helyével, kilőtt nyílászárókkal áttört, gyászfehér falak végső megdőlése nem mellbevágó. Pedig a díszletben ott rejlik az esély, hogy a villa az 1956 közelgő forradalmával magát megígérő szabadság absztrakt emlékműve is legyen.

Az ünnepi alkalomkor a korszerű szín-játás egyetlen formája sem érintett meg egyetlen színészt sem. Józsa Imre az ütődött, majd kikupálódó Károlyka szerepében csak fontoskodó árnyéka az igaz-ságot a köz szemébe vágó shakespeare-i bolondoknak. Cserepek helyettesítik az egész személyiséget, meg-megszaladó hangokból kellene kiszűrni az egy-hangot. Sztankay István kabinetalakítása a technikát mutatja, nem Poldi bácsit, az örök túlélőt. Schnell Ádám Pelleg István-ja majdhogynem elvész az ugyancsak tagadhatatlanul gondos precizizálásban. Mintha a figurák modellt állnának egy alkalmi fényképésznek, rutinból dolgozó piktornak. Varga Klári (Ferenczy Eszter) nesztelenségével sokkal többet nyújt, mint kifakadásaival. Timkó Eszter (Zsuzsa) viszont kifakadásaiban jobb, mint csendjeiben. A két színész nő nem irigyelhető a két feleség mondatainak kopogásáért, a jellemek mellékörejeiért.

kakasülő

Galambo Erzs az anyai hitelesség szép színeit keveri ki palettáján, Józsa Imre az ütődött, majd kikupálódó Károlyka szerepében csak f shakespeare-i bolondoknak

Darvasi László:
Szabadság-hegy

(Gáli József Szabadsághegy című drámája alapján)

József Attila Színház

Rendezte: Léner Péter

Orgó idő

Mihályi Győző (Péter) a sokadik kígyójellemen siklik át, Besenczi Árpád megint hajlamos csörtetni, András alkoholizmusától is tüzelve. A szerepek töredékes megoldottságára utal, hogy mindkettejüknek át kellene lépnie a másik játékmód térfelére, ám akkor már jobb, ha maradnak a sajátjukon. A figurák találkoztatásának, járatásának csekély a feszültsége. A díszlet eregeti és elnyeli embereit.

Galambos Erzsébet is jobban felmagasodik a Mama némaságában, mint érzelmes szólamaiban vagy tetemre hívó indulatában. A nem egészen neki kitalált asszonyalakot magához hajlítja, a „mozgalmi” hitelességet nem kergetve az anyai hitelesség szép színeit keveri ki palettáján. Nagyon helyénvalóan van benne egy kis mesei – bár hogy három fiából csak kettő jelenhet meg a színpadon, azt Örkény István egyik egypercesét véletlenszerűen felidézve a történelem által pofonvert mese szenved el.

Rendező, tervező, színész, néző tanúskodhat még – örömünkre – az 1956-os előadásról. Az ötven évvel ezelőtti főszereplők egyike, a hajdani október 6-ra és Gálira jól emlékező kritikus, néhány máig hűséges néző ott ült a Darvasi-premierén is. A történelembe íródó színháztörténet általuk fogott egybe fél évszázadot.

Antoskodó árnyéka az igazságot a köz szemébe vágó